

GINTARĖ BERNOTIENĖ

Apie Czesławą Miłoszą – iš įvairių perspektyvų

Lina Vidauskytė, *Tikrovė ir literatūra: Czesława Miłoszo literatūrinė filosofija*, Kaunas: Kauno technologijos universiteto leidykla, 2007, 184 p., ISBN 978-9955-25-266-5

Czesławas Miłoszas iš XXI amžiaus perspektyvos: Straipsnių rinkinys, skirtas Nobelio premijos laureato Czesława Miłoszo 95-mečio jubiliejui, Kaunas: Czesława Miłoszo Slavistikos centras, Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2007, 212 p., ISBN 978-9955-12-247-0

Praėjusiais metais Kaune humanitarų pastangomis pasirodė du Czesława Miłoszo asmeniui ir kūrybai skirti leidiniai – VDU Czesława Miłoszo Slavistikos centre parengtas mokslinių straipsnių rinkinys, išaugęs iš 2006 m. gegužę surengtos tarptautinės konferencijos medžiagos (dalis jos publikuota *Darby ir dienų* 46-ame numeryje), ir KTU leidykloje išleista VDU absolventės, filosofijos mokslų daktarės Linos Vidauskytės knyga – bene vienintelė žymiam XX a. poetui, eseistui, literatūros kritikui, kultūros veikėjui skirta lietuviška monografija, ne kartą atsigręžianti ir į lietuviškąją miłośistikos problematiką. Autorė kelia sau užduotį sugrąžinti Miłoszą iš ideologijos ir politikos „bardų“ į aktualesnę autentišką kūrybą, pačią Miłoszo kūrybą apibūdina kaip filosofinę, pripažindama ir ambivalentišką, savarankišką buvimą ginantį susiliečiančių pažinimo būdų – literatūros ir filosofijos – santykį. Svarbus jų sankirtos taškas yra tikrovė, kurios patyrimas, autorės gvildenamas iš įvairių Miłoszo tekstų, atveda prie specifinių literatūros klausimų. Ar pavyksta filosofei naviguoti literatūros vandenyse?

Monografijoje ryškios dvi tyrimo kryptys – pasaulėžiūriniai Miłoszo pamatai aprašomi pirmojoje dalyje „Kultūros krizė“, o su literatūra daugiau susijusi antroji dalis, kurioje ieškoma literatūros ir filosofijos sąlyčio taško – tikrovės – kontūrų. (Tikrovė kaip filosofijos problema ir literatūroje atsiskleidžiančių patirčių erdvė Miłoszo kūryboje ir „literatūrinėje filosofijoje“, kaip įvardija Vidauskytė, veikia lygiomis dalimis.) Atrodo, pasirinkta taktika turėtų būti veiks-

minga – *Ulro žemės* „veikėjai“ – Emanuelis Swedenborgas, Williamas Blake’as, Simone Weil, Levas Šestovas, Tomas Akvinietis ir Thomas Traherne’as – ir turi būti minimi kalbant apie Miłoszą bei siekiant atskleisti gilųjį religinį kultūros krizės matmenį. Ką patiriame keliaudami per puslapius?

„Poetiniame kalbėjime slypi savita galia“, – iš tolo artėdama prie šiuolaikinės literatūros ir filosofijos santykių raiškos Platono idėjas pristato autorė, tačiau šiuo ypatingu savitumo ginklu nepasinaudoja nei konstruodama savo aprašomąjį diskursą, nei mėgindama pranikti į Miłoszo tekstus. Literatūrinis Miłoszo palikimas lieka neatrakintas šiuo svarbiausiuoju iš raktų, link problemų einama ratais, kurie neužkabina esmės, palikdami žiojėti tarpą tarp išankstinių teorinių ir filosofinių Miłoszo minties brendimo rekonstrukcijų bei jo kūrybos, iš kurios autorė tepasisemia konkrečių biografijos detalių, istoriosofinių įžvalgų, bet ne pačių kūrinių bylojimo. Apmąstyti Miłoszą – rašytoją, kultūros kritiką jo ypatingu būdu – su visu filosofiniu pamatu – išties nelengva. Knygoje matome štrichus – referatyvinius etiudus apie minėtus šešis filosofus, suvokiame (gal iš anksto?) jų svarbą Miłoszo pasaulėvokai, bet organiško šių žinių ir autoriaus kūrybos ryšio nepajuntame – žioji tuštuma it atšokusi pluta nuo duonos kepalas, kur turėtų būti ieškoma tos žodžio duonos, kaip suvokia pati autorė, tai postuluoja ir... nevykdo, nors kaip tik toks turėtų būti šios monografijos tikslas. Tarpdisciplininis instrumentarijus, suvokta filosofijos ir literatūros specifika turėtų būti šiuolaikinės humanitarikos, linkstančios į sinkretines kultūros studijas, galių išraiška, tuo tarpu būtent persmelkiančios reiškinių visumos aiškiai trūksta. Kaip pavyzdys minėtina Elinos Naujokaitienės monografija *Oskaras Milašius – mistikas ir hermetinis poetas* (2001), kurioje literatūra (poezija) ir filosofija (metafizika) sąveikauja sinergetiniame lygmenyje, papildydamos viena kitą, nors teksto hermetiškumo, tam tikro uždaro žinojimo, Naujokaitienė ir neįveikia.

Filosofijos ir literatūros suvokimo dermės Vidauskytė siekia sunkiai. Kad filosofiniai diskursai tikslingai kreiptų mintį, būtinos ne ilgos citatos po 20, 22 eilutes (p. 42–43, p. 82–83), kurias būtų buvę pravartu grafiškai atskirti nuo Vidauskytės teksto, o gyvybinga jungtis su apmąstomu dalyku, nuolat budintis klausimas. Štai skyriuje „Ortega y Gassetas ir Miłoszas“ referuojamas Gaseto požiūris į romantinį ir natūralistinį meną, bet praleidžiama proga aptarti Miłoszo požiūrį šiuo klausimu; Miłoszo atsakas, Gaseto idėjų recepcija atskleidžiama iš Miłoszo esė, t.y. saugiai ir korektiškai, pačiai autorei net neieškant sąlyčio taškų.

Teksto plėtotei stinga precizijos: Miłoszo katastrofizmas pateikiamas kaip krizė, kurioje jis atsidūrė – ši netiksliai suformuluota mintis leidžia kalbėti apie neva poetą ištikusią privačią krizę, o ne išplėtotą kultūros krizės, besitęsiančios per amžius (Tomas Akviniėtis, Levas Šestovas), refleksiją. Tad sakiny s „tenka grįžti prie tolesnio krizės situacijos, kurioje buvo atsidūręs Miłoszas, aptarimo“ (p. 29) ne pristato kito skyrelio temą, o dezinformuoja, siūlo dvi-prasmiską teiginį.

Esama ir daugiau tokio pobūdžio klaidų, kai netiksliai persakoma, ko gero, nesuprasta mintis, kaip rodo šis Vidauskytės teiginys: „Toks literatūroje kles-tintis piktžodžiavimas prieš sakralumą Miłoszui yra nepriimtinas, nes priklauso žemiausiajai mūsų dvasios daliai.“ (p. 45). Čia autorė nesėkmingai perfrazuoja *Ulro žemėje* dėstomą mintį – „Ir piktžodžiavimas kaip tariamai vienintelis likęs būdas nykstančiam sakralumui užgauti nepatinka man ne todėl, kad pats negalėčiau piktžodžiauti, o todėl, kad jis tam tikra prasme būdingas žmogaus dvasios daliai, kurią laikau žemesniąja dalimi.“ (*Ulro žemė*, p. 222). Lieka nepastebėtas niuansas – piktžodžiavimas kaip santykio su sakralumu išbandymas, provokacija, ja grįsta Becketto kūryba, kuriai (tendencingai) įvertinti ir buvo skirtas apibendrinimas. Tai, kaip Vidauskytė pristato Becketą, kelia šypseną: „Beckettas rašė labai netradicines pjeses. [...] Kaip pastebėjo Becketto kūrybos tyrinėtojas Alfredas Alvarzas, dramaturgas rašė taip, tarsi būtų niekuomet nebūtų turėjęs vaikystės.“ (p. 43). Savotiška atrakcija skaitytojui tampa ir šis pasażas: „[Ikvė-pimo ieškoma ne tikrovėje, bet savyje. Tai iš esmės egologinė kūryba, kurio [je – GB] poeto ‚aš‘ tampa svarbiausiu dalyku ir išorinio pasaulio Grožį užgo-žia poeto vidinis pasaulis, kuris dažniausiai toli gražu nėra gražus.“ (p. 47–48, čia ir toliau cituojama netaisant teksto klaidų). Stulbina ne tik akivaizdus kur-tumas literatūros prigimčiai, bet ir ištinkanti minčių raiškos bejėgystė: „Dabar kai atrodytų jau viskas aišku su Miłoszo konfesine priklausomybe, tačiau ir čia tyrinėtoji iškyta problema.“ (p. 53). Akivaizdūs knygos riktai nebadytų akių, jei ją rengiant būtų pasitelkta minimali komanda – redaktorė ar korektorė, nes įvairių sintaksės, ortografijos klaidų apstu kiekviename puslapyje, ir ne visos jos atsiradusios dėl skubos ar neatidumo. Biheviaristai (p. 32) susitinka su introvertikais (p. 126), būtų galima kontemliuoti (p. 116) ir svarstyti mimėzios problemą literatūros filosofijoje (skyrelio pavadinimas p. 117). Skaitydami apie Simone Weil, susiduriame ir su manichejais (p. 84), ir su manichėjais (p. 86); sužinome apie Homėro „Iliadą“, Adomą ir Evą, išstremtus iš rojaus, *art pour l'art* principą,

pamiršus pirmąjį artikelį, bet nenukritus antrajam, ir taip toliau. Šie lengvai ištaisomi trūkumai kelia slogų įspūdį apie bendrą (ir leidybinę) kultūrą.

Tyrimo objektu pasirinkusi literatūrą, Vidauskytė solidžiai Miłoszo žodžiais iš *Pakelės šunyčio* pagrindžia jos svarbą („Dvidešimto amžiaus poezija savo esme yra duomenų apie pamatinius žmogiškosios esaties dalykus rinkėja ir kuria tam tikrą savo kalbą, kuria teologija gali pasinaudoti arba nepasinaudoti.“; p. 35), tačiau net tokioje struktūriškai svarbioje knygos vietoje, antros dalies pradžioje, *expliqué*, užuot nors įtvirtinusi argumentus, kodėl kreipia dėmesį į literatūros ir tikrovės santykį, pasitenkina glaustu perėjimu į... tolesnį referavimą. Atrodo, kad šiame darbe literatūra yra dėmuo, it didžiausias slėpinys išvengiantis analizės. Tokios taktikos teigiamoji pusė – neblogai pateikiami ekstraliteratūriniai Miłoszo kūrybos kontekstai.

Štai čia verta išsamiau pristatyti kitą Miłoszo idėjų ir kūrybos recepcijai skirtą leidinį – mokslinių straipsnių rinkinį *Czesławas Miłoszas iš XXI amžiaus perspektyvos*. Jame gausu įvairios tyrinėjimų medžiagos, savaip koreliuojančios su kai kuriais Vidauskytės studijos klausimais. Nors konferencijos medžiaga (rinkinyje publikuojami ne tik literatūrologų ir filosofų, bet ir lingvistų, istorikų, politologų straipsniai) savaime yra tam tikrų projekcijų rinkinys, stokojantis vieningumo, toks postmodernus išvalgų, tyrimų ir profesoriaus portreto štrichų pasjansas atrodo pranašesnis už monografiją dėl didesnio straipsnių konceptualumo ir kondensuotumo, įvairesnių požiūrio taškų, temų gausos teikiamo panoramiško įspūdžio, nes „magistraliniai“ Miłoszo tekstai ir pagrindiniai jo asmeniui skirti leidiniai įvairių rašančiųjų yra ganėtinai išeksploatuoti, tad vilioja medžiagos ar bent jau požiūrio, problemų naujumas. Ižanginė dr. Krzysztofo Zajaso iš Jogailaičių universiteto straipsnio „Daugtaškis ir pasaulio pabaiga, arba Miłoszo sentimentai Gałczynskiui“ pastraipa atrodo galinti atstoti Vidauskytės monografijos smaigalį kaip metodinė nuoroda: „Poezijos didybė slypi jos originalume, o ne priklausomybėje žinomai ar pripažintai tvarkai.“ (p. 18), – toms katalogavimo pastangoms, kurias galime išvelgti minimoje monografijoje, iš akių autorei išleidus margą, gyvybe alsuojančią ir skaitymo malonumo teikiančią Miłoszo poezijos pievą. Brėždamas ribą tarp Miłoszo ir Konstanty Ildefonso Gałczynskio pozicijų, Zajasas pateikia gražią definiciją: „Poezija, kuri save pagrindžia ir kurioje nebėra prarajoje žūstančių daiktų egzistavimo pokyčių – tai viena svarbiausių Miłoszo poezijos temų.“ (p. 25), siūlančią greta monografijoje nagrinėjamo literatūros ir filosofijos santykio priešieti ontologinį Miłoszo poezijos

matmenį, t.y. parodyti, kaip skleidžiasi būtis ir pasaulis poezijos pavyzdžiais, viliojančiais vaizdo talpumu, vaizdo, anot monografijoje cituojamo Williamo Blake'o, neatsijusio nuo žodžio ir manifestuojančio tikrovę.

Straipsnyje „Totalitarizmo patirties atspindžiai Miłoszo literatūriniame testamente“ dr. Zbigniewas Kazimierczykas iš Gdansko universiteto aptaria vaizduotės, taip pat ir religinės, įtaką politiniams procesams. Šiuo aspektu gilintis į Miłoszo kūrybą (ir kultūrologines analizes) prasminga, nes būtent vaizduotėje įvyksta „suderinimas“, grindžiantis požiūrį į tikrovę ir jos iššūkius: „Europos protų perdegimas, paveiktas biologijos, fizikos, astrofizikos ir kitų tikslųjų mokslų įtakos, tapo Miłoszo kūrybos iššūkiu. Svarbiu tikslu tapo religinės vaizduotės atnaujinimas ir pertvarkymas, kad ji galėtų įsiurbti mokslinį paveikslą.“ (p. 35). Politinių aplinkybių ir ideologijų vingių kontekste iškyla tikrųjų Miłoszo pasirinkimų ir apsisprendimų motyvai.

Vidauskytės monografijos tematikai artimas Gardino Jankos Kupalos universiteto habil. dr. Mikalai Biaspamiatnycho straipsnis „Bendruomenė, vietinė savimonė ir kultūriniai paribiai (Mickiewicziaus ir Miłoszo komparatyvinės studijos)“, parodantis ne tik Miłoszo ir Mickiewicziaus „mažosios tėvynės“ turinio sklaidą, bet ir tikrovės konstituciją, lemiančią lokalinio toposo ideologizaciją.

Prarastos tėvynės, pasirinktos savąja mūza, temą įdomiai nagrinėja Jozefas Olejnyczakas (Katovicų Silezijos universitetas) straipsnyje apie sugrįžimą – tekusią likimo dovaną – Lietuvon („Lietuva prabėgus pusei amžiaus. Sugrįžimai (įsivaizduojami ir realūs) į Miłoszo vaikystės šalį.“).

Lietuviškos Miłoszo patirtys užburiamai įsiveržė į lenkų rašytojo ir režisieriaus Tadeuszo Konwickio vaizduotę – apie *Isos slėnio* ekranizaciją, romano idėjų ir vaizdų adaptavimą kino kalbai, prozos, poezijos ir vaizdų dermės paieškas kuriant filmą galime skaityti prof. habil. dr. Ninos Taylor-Terleckos straipsnyje „Senojo Vilniaus žiniuonio ir pranašo nuo Nevėžio susitikimas filmavimo aikštelėje“; darsyk patvirtinančiame, jog Lietuvos peizažas (lenkams, o gal ne tik jiems?) skleidžia stiprią metafizinę apokatastazės (sugrąžinimo į pirmąsias būvį, sielų apvalymo) nuojautą.

Apokatastazės tema iškyla ir Valentino Brio iš Jeruzalės universiteto straipsnyje, reflektuojančiame filomatiškąjį Vilniaus kodą Miłoszo poezijoje. Detali analizė, istorinė ir romantinė dekonstrukcija, išgvildinama iš Miłoszo tekstų, o jo paties – iš Dvidešimtmečio patirčių, atveria poeto žvilgsnį, sutelkiantį „dokumentalumą, tikslumą ir meniškumą, metafiziką“ (p. 157). Mintyse vis grįžtant

prie Vidauskytės užduoto tikrovės ir literatūros klausimo, šis „mazgas“ atrodo svarbus ir įdėmiau tyrinėtinas būtent poetinių tekstų lygmenyje.

Elinos Naujokaitienės straipsnyje „Czesława Miłoszo ir Oskaro Milašiaus poezijos liudijimas“ Milošų gretinimas paremtas jau minėta hermetine teksto kūrimo strategija – *sapienti sat*. Skaitytojas išvedamas į hiperdimensiją – savotišką apžvalgos aikštelę, nuo kurios atsiveriantys horizontai su tyrinėjama realybe turi keliaaukščius lygių skirtumus. Abstrakti Naujokaitienės kalbėseną kartais išvirsta trikdančia tautologija („Gegutijos gegutės genealogiškos“; p. 172) ar nustebina minties šuoliais. Skaitome minčių punktyrą, kurį reikėtų vertinti už tolimų sąsajų iškėlimą. Vis dėlto skambios skyrelių antraštės lieka dešifravimui nepaklūstančiomis mįslėmis ir dar vienu nusivylimu, kad žinios šiame tekste saugomos taip pat pikta, kaip slaptos misterijos nuo nepašvęstųjų.

Straipsnių rinkinyje esama ir kitų įdomių publikacijų, labiau nutolusių nuo mus dominančios temos. Tačiau grįžkime prie monografijos, tikrovės ir literatūros sąlyčių.

Abejonių kelia Vidauskytės knygos struktūra: pirmoje platesnėje dalyje pateikiamas idėjinis anturažas, probleminė monografijos dalis „Literatūra ir tikrovė“ proporciškai dėmesio pelno perpus mažiau. Literatūros ir tikrovės sankirtą Vidauskytė matuoja kalbos referentiškumo matu, akcentuoja detalę, dokumentišką Miłoszo rašymo pobūdį, stengdamasi pabrėžti, jog tikrovė svarbesnė už kalbą, „kalba niekaip negali pavaduoti tikrovės“ (p. 131). Apie literatūros kūrinio autonomiją, pasaulį kalboje, kalbos keičiamą/išlaikomą pasaulį nesvarstoma, cechiškai angažuotai pabrėžiama kalbos bejėgystė, o autentiška Miłoszo poetinė dikcija, nelinkstanti į poetinius nėrinius, taip pat pripažįstama kaip pralaiminti tikrovei (?!). Tokie svarstymai atrodo jau seniai nuvilnijusių ginčų apie meno mimetiškumą ataidai; aprašymu gyva Miłoszo poezija, savaimė įsitvirtinusi realistinio meno poliujė, turėtų šiuo referentiškumo klausimu kelti mažiausiai abejonių. Akcentuodama daikto/žodžio/tikrovės nesutapimą, atskirumą, Vidauskytė rizikuoja pasirodyti nesuvokianti meno prigimties, esminio jo santykiškumo, požiūrio tarpiškumo ir susietumo su kuriančia sąmone. Miłoszo įgilintas asmeniškės patirties, vienos teįgalinčios ką nors apskritai pasakyti, fenomenas parodo tikrovės ir kalbos vaisingą sutapimą, nors autorė linkusi melodramiškai išryškinti būtent skausmingą šių plotmių išsiskyrimą.

Įžengus į specifinių literatūros sąvokų valdas ar šiaip į literatūros domėną, abejonių autorės kompetencija kyla vis daugiau. Aptarus, kaip Miłoszas

„sugauna“ tikrovę konkrečia detale, šokama prie mimetinio literatūros prigimties klausimo, skaitytojas nuteikiamas pokalbiui apie mimezės rūšis, kuris, aišku, nerealizuojamas, nes nagrinėjama mimetiškumo samprata, o ne rūšys.

Įtartina atrodo toks pristatymas: „Jei realizmą suprasime platesne prasme – tokia, kokią šiai sąvokai teikia, pavyzdžiui, Erichas Auerbachas, analizuodamas ‚tikrovės vaizdavimą Vakarų pasaulio literatūroje‘ [...]“ (p. 118). Kabutėse įrašyta ne kokia Auerbacho studiją apibūdinanti mintis ar citata, o pats veikalo pavadinimas. Su taip konstruojamu tekstu susidurti yra nemalonu. Skuba ar atmestinumas pateikiant citatą stebina tokioje mokslinio diskurso atkarpoje: „Matydamas teatro scenoje ‚mimetinis‘ tikrovės vaizdą, žiūrovas įsijaučia ir kartu su vaidinimo herojais išgyvena ‚sužadindamas gailęstį ir baimę, apvalo šiuos jausmus‘.²⁸⁰“ (p. 119).

Kas kartą Vidauskytei priartėjus prie literatūrinės, meninės Miłoszo tekstų dimensijos, justri ribota analizė, kai kuriais atvejais – kuriozinės ištarmės. Po cituotos Miłoszo minties („poezija yra nežmoniškos distiliacijos veiksmas“, p. 123) skaitome: „Bet ką gi turi omenyje Miłoszas, sakydamas ‚distiliaciją‘? Galima būtų galvoti, kad tai lyrikos kalbai būdingas žodžių taupymas. Juk poetas vartoja žymiai mažiau žodžių nei proza rašantis autorius.“ (p. 123). Kvantitatyvinė lyrikos deskripcija ataidi pūkuotukiška dainele – „Kad ir kiek jis svertų gramų, litrų, metrų, kilogramų...“

Tokie nusprendimai, klaidingi apibendrinimai išduoda mechanistinę lyrikos prigimties suvokimą, ir tai, ko gero, yra tikroji nesugebėjimo priartėti prie knygos probleminių šaknų priežastis. Tik ten, kur siekia baltoji filosofijos lazdelė, einama užtikrinčiau (skyrius „Fenomenologinis Miłoszo poetikos pobūdis“), beveik nėra interpretacinių klaidų, tačiau ir savarankiško vertinimo, minties kelio nematyti: perpasakojamos ką tik cituotos autoritetų tezės, remiamasi Miłoszo pasisakymais, poezija, deja, lieka nebyli. Didžiausias monografijos trūkumas – autentiško mąstymo, gebančio pratęsti iškeltas problemas, stoka. Nors aprašyti dideli Miłoszo kūrybos kontekstai – filosofinės, politinės, religinės idėjos, kūrėjo savivoka ir pasaulėžiūra, visumos pojūčio nėra. Tarsi būtų beaidžiai, Miłoszo palikimo skliautai pakimba įkalinti didingo informacinio srauto kolonų – bažnyčia tarsi stovi, o subtili garsų dermė, sferų muzika dėl techninio broko nesklinda. Stinga dvasios pūstelėjimo – teesie?!

Skyrelyje „Sinekdochos filosofinis aspektas Miłoszo poetikoje“, remdamasi Stanisławo Baranczako išvada apie Miłoszo simpatiją metonimijos grupės tro-

pams, ypač sinekdochai, Vidauskytė pateikia iliustraciją – iš rinktinės *Wiersze II* tomo verstą eilėraštį apie kriaušes. Poetini pasakojimą konkretinantys kriausių veislių pavadinimai, pasirodantys eilėraštyje, į kiekybinį principu grindžiamą sinekdochos figūrą nėra panašūs, tiksliausia juos vadinti metonimijomis. Tačiau įdomiausia, kaip, atsispyrusi nuo neornamentinio sinekdochos/metonimijos pobūdžio, autorė stoja ginti tikrovės nuo klastojimo metaforomis. „Tuo būdu Miłoszas bando išvengti poetinėje kalboje glūdinčio pavojaus, susijusio su tuo, kad ji kuria tam tikrą tikrovės pakaitalą.“ (p. 136). Iš to, kaip knygoje pateikiami tropai, nesunku numanyti, kad monografija skirta ne literatūrologams, o gal ir ne humanitarams; kai į metaforą žvelgiama kaip į pavojų tikrovei keliančią retorinę figūrą, čia pat ją susiejant su simuliakru, vėl tenka grįžti prie, matyt, kertinio ir diskutuotino tikrovės ir meno santykio, jį aiškai apibrėžti, kad nebūtų tuščiai vaikomasi literatūros nelabųjų – *bêtes noires*, tikrovę iškraipančių metaforų, o autorė neatrodytų it iš antikinių poetikos traktatų nužengusi dvasia. Metaforos suvokimas turi savo istoriją, tad prie Paulio Ricoeuro šliejamas Jeanas Baudrillard’as liudija veikiau intelektualinę madą nei Miłoszo tekstų sąlygojamą būtinybę, tiesiai tariant – šūvį pro šalį, tuo labiau, kad teiginį „metafora pati save generuoja, ji nebeturi vaizdinės savo atitikties“ (p. 137) nesunku kritikuoti ir paneigti.

Dar mažiau motyvuotas ir tiesiogiai su Miłoszo poezija nesusijęs Ricoeuro ir Martino Heideggerio gretinimas, ypač – ilga trijų puslapių Heideggerio metodui skirta teksto atkarpa, kurioje Vidauskytė mano esant tikslinga perpasakoti Heideggerio atliktą Stefano George’o eilėraščio „Žodis“ analizę. Kokia iš to nau-da skaitantiems, ar jie gali aktyviai ir sąmoningai dalyvauti šitaip aptariant eilėraštį, jei jis taip ir nepateikiamas jokia kalba? Kodėl tad, rėmusis Baudrillard’u, metaforą sulyginusi su simuliakru, Vidauskytė gina heidegerišką kalbos – būties namų metaforą? Klausimai retoriniai, tegalima konstatuoti tendencingą autorės požiūrį ir teorinių diskursų disbalansą, atkritimus į problemines interpretacinių mokyklų diskusijas neturint aiškios savos koncepcijos.

Tikrovės ir literatūros santykių aptarimą užbaigiančiame skyrelyje „Miłoszo poetinis kalbėjimas“ pribloškia Miłoszo eilėraščio inspiruotas autorės išpuolis prieš ritmišką poeziją. Kaip formos dalykas melodinė poezija yra nediskutuotinas istorines šaknis turintis reiškiny (plg. ankstesnį Vidauskytės teiginį apie šnekos, gyvos kalbos ir muzikalumo sąsajas – „Savo esme ‚mousike‘ buvo Mne-mosinės technologija – ritminis – melodinis kelias, padedantis išsaugoti kultūros žinias“, p. 150), tad juo labiau ginčytinas atrodo apibendrinimas

Kaip tik šis kalbos dirbtinumas [ritmiškumas – *GB*] galiausia ir lemia, kad tokia kalba „pati save aprūpina, pati pirmyn stumiasi“ [Miłoszo eilėraščio citata – *GB*]. Tai reiškia, kad ji tampa nebesusijusi su tikrove, kurios ieškojimas ir yra, kaip jau ne kartą minėta, visos Miłoszo kūrybos pagrindinis motyvas. (p. 151)

Štai čia ir šaknijasi autorės „technologija“ – daugybė ritmiškos kalbos ir tikrovės sutapimo pavyzdžių (nekalbant apie ritmo ir ritualo, tvarkos, harmonijos santykių) nesvarstomi nei teoriškai, nei praktiškai (atsigręžus į literatūros istoriją), einama pasirinkto guru (šįkart – Miłoszo) pėdomis net nesusimąstant, kad taip diskredituojama pačios mokslinė kompetencija ir užtvirtinamas vienpusiškas bei neatsakingas mąstymas. (Knygos recenzentai – prof. habil. dr. Rita Šerpytytė, prof. dr. Jūratė Baranova ir doc. dr. Algis Uždavinsys.) Lygindama Miłoszo rašymą su Carlo Linnaeus, botanikoje ir zoologijoje susiejusio buvinius į sisteminę visumą, klasifikacijomis Vidauskytė išvelgia čia artimiausią santykį su tikrove, kuri vis dėlto taip atspindima. Perskaičius monografiją atrodo, jog šį glaudų ryšį, literatūros ir tikrovės vienovės siekinį Miłoszo poezijoje rekonstruoti įmanoma ne taip mechanistiškai. Gamtinės tematikos inspiruotos Miłoszo eilutės „Nuo tol turėjom atlasus – džiaugsmo žodyną“ gimdo spontanišką atsaką – ir be džiaugsmo katalogų justai, kad gyvenimas, tikrovė, sugrįžtantys sąmonėn per poeziją, yra ir gyvuoja įvairiomis formomis.